

Välityömarkkinat Suomessa ja Ruotsin Samhall-malli

Haastattelijana viestintävastaava Kati Savela-Vilmari ja kysymyksiin vastaamassa kehittämispäällikkö Jukka Lindberg Vates-säätiöstä.

Kati Savela-Vilmari:

Tervetuloa Vates-säätiön podcast-sarjaan Vates välittää. Tällä kertaa meillä on aiheena Välityömarkkinat ja siinä ajankohtaisia aiheita eli välityömarkkinat aiheinen selvitys, josta meille kertoo tarkemmin Vatesin kehittämispäällikkö **Jukka Lindberg**.

Välityömarkkinat tarkoittaa nimensä mukaisesti työttömyyden ja avointen työmarkkinoiden välissä olevia toimijoita. Vates-säätiössä on välityömarkkinat toimintaa ollut jo pitkään ja Vates mm. koordinoi välityömarkkinatoimijoiden yhteistyöryhmää.

Aloitetaan pienellä johdannolla. Jukka, kerrotko hiukan lyhyesti, mitä välityömarkkinoilla tarkemmin ottaen tarkoitetaan?

Jukka Lindberg:

Välityömarkkinoita voisi ehkä parhaiten kuvata sanoen, että ne on koko joukko niitä toimijoita, jotka tarjoavat työtä tai työllistymistä edistäviä palveluja tai työelämäosallisuutta tukevia palveluja työllistymisessään tukea tarvitseville henkilöille. Me ollaan nyt pyritty mm. tätä termiä nostamaan esille mm. tässä yhteistyöryhmän tarvelähtöisen työllisyyspalvelujen mallissa eli lähtökohta on henkilön tarvitseman tuen tarve työllistymiseen. Toimijat on monesti järjestötaustaisia. Siellä on yhdistyksiä, säätiöitä, mutta sitten myöskin tällaisia yhteiskunnallisia yrityksiä, työhön integroivia yhteiskunnallisia yrityksiä, toivottavasti kasvavassa määrin.

Kati Savela-Vilmari:

Kiitos. Nyt siis se ajankohtainen aihe, johon tuossa alussa viittasin, on selvitys, jonka Suomen hallitus on päättänyt tehdä tai teettää. Tämä selvitys päätettiin siis vuoden 2020 budjettiriihessä. Puhutaan osatyökykyisten henkilöiden työllistämisen Suomen mallista tai välityömarkkinoille työllistämisen Suomen mallista tai lyhyesti vaikka välityömarkkinamallista. Tässä on kerrottu, että käytetään pohjana tälle mallille Ruotsin Samhall-yhtiöstä saatuja kokemuksia ja toisaalta myös Suomessa muutamia vuosia sitten toteutetun työpankkikokeilun tuloksia.

Tässä jaksossa me keskitytään nyt erityisesti tähän Samhall-asiaan, jossa Jukka Lindberg on asiantuntija. Hän on ollut pitkään tekemisissä ja yhteistyössä kyseisen yhtiön kanssa ja käynyt myös tutustumiskäynneillä siellä.

Aloitetaan siitä, mikä tämä Samhall on ja miksi juuri se on otettu malliksi tähän Suomeen luotavaan malliin.

Jukka Lindberg:

Jos sen verran palataan tuohon kahteen lähtökohtaan: mikä on työpankkikokeilun ja työpankkimallin ero tähän Samhalliin, niin työpankkikokeilussa ja työpankkimallissa haetaan nimenomaan siirtymiä avoimille työmarkkinoille. Se oli lähtökohtana, että nykyisten välityömarkkinatoimijoiden pohjalta rakennetaan sellaisia työkaluja, joilla saadaan tehokkaasti siirtymään ihmisiä avoimille työmarkkinoille.

Samhall Ab on Ruotsin valtion kokonaan omistama osakeyhtiö, joka toimii normaalisti yritysmarkkinoilla täysin normaalin yrityksen tavoin. Samhall on muodostettu 40 vuotta sitten fuusioimalla ja ottamalla valtion haltuun tuommoinen 350 kunnallista ja alueellista työkeskusta. Ja sitten pitkälti rakentamalla sen pohjalta nykyinen liiketoimintamalli, jossa nämä henkilöt työskentelevät lähtökohtaisesti asiakasyrityksen tiloissa; eli ei ole mitään omia työpajoja eikä työkeskuksia. Heillä on 26 000 henkilöä töissä, joista valtaosa on osatyökykyisiä. He työskentelevät Samhallin asiakkaiden tiloissa, jotka voivat olla julkisia toimijoita, kuntia, julkisten hankintojen kilpailutusten kautta saatuja kauppia.

Hyvin monesti Samhallilla on noin 500–600 asiakasta - isompaa ja pienempää – mm. kaikki isot kauppakeskukset ja suuret kauppaliikkeet kuten IKEAt, Clas Ohlssonit, Bauhausit ja vastaavat on heidän asiakkaitaan, ja Samhall toteuttaa niille kiinteistönhuoltoon, siivouksiin ja vastaaviin ja myöskin ulkoalueiden huoltoon liittyviä palveluja ja nämä ihmiset ovat sitten siellä töissä. Tässä on ehkä se ero meihin, että kun Samhallille mennään, niin ensinnäkin lähtökohtaisesti Samhall Ab ei itse palkkaa näitä henkilöitä, vaan Ruotsin työvoimaviranomainen Arbetsförmedlingen lähettää ne henkilöt sinne. Sinne lähetetään henkilöitä, joille muut toimenpiteet ja palvelut ei enää riitä, vaan katsotaan, että Samhall on se paikka, mihin heidät voidaan työllistää sitten.

Siinä tapauksessa voi sanoa, että se lähtökohta on eri, koska Samhallille menee ihmiset, joilla on toisaalta selvästi todettu toimintakyvyn rajoite tai ns. osatyökykyisyys, joka vaikeuttaa ja käytännössä estää työllistymisen avoimille työmarkkinoille. Toisaalta heillä on jäljellä olevaa työkykyä niin, että heille pystytään rakentamaan työnkuva Samhallilla. Tämä on sitten se lähtökohta, jonka takia, kun henkilö aloittaa siellä, hän on palkkatyössä. Mutta meidän mallin mukaisesti-he ovat niitä henkilöitä, jotka eivät esimerkiksi olisi siellä työpankkikokeilussa kohderyhmää, koska heitä ei nähdä ensisijaisesti niinä henkilöinä, jotka voisivat siirtyä nopeasti avoimien työmarkkinoiden palvelukseen.

Samhallilla on tavoite tai velvoite siirtää 1 500 henkilöä vuosittain eteenpäin, mutta se on heidän 26 000 henkilön koko resurssista ja heille vuosittain tulevasta 8 000 henkilöstä (osa on osa-aikaisia ja osa jää eläkkeelle) siihen nähden vielä kuitenkin vielä pieni määrä. Paino on siinä pysyvässä työllistymisessä ja työn räätälöinnissä ja sen työn ja sen henkilön mätsäimisessä toisiinsa.

Kati Savela-Vilmari:

Nyt tämä selvitys on tosiaan alkuvaiheessa ja sen on tarkoitus valmistua tammikuun loppuun 2021 mennessä eli aika nopeasti.

Minkälaisia toimenpiteitä Vates-säätiö ja Välityömarkkinatoimijoiden yhteistyöryhmä ja muut välityömarkkinatoimijat ja verkostot ovat ajatelleet? Miten tähän voisi osallistua, minkälaisella panoksella tässä nyt ollaan kokoamassa ehkä ja minkälaisella ajatuksella sitten ollaan tekemässä huomioita ja esiin nostettavia asioita selvitystä varten?

Selvitystä tekee siis Hannu Mäkinen ja hän on hyvin tietoinen tästä meidän ryhmästä ja erityäin kiinnostunut myös siitä, minkälaisia asioita sieltä nousee esiin. **Mutta mitä ajattelet, että tässä nyt lähikuukausina tätä asiaa edistetään yhteisesti?**

Jukka Lindberg:

Ensinnäkin tämä selvitys on hyvin tervetullut ja niin kuin sanoin, on voimakas panostus valtiiovallan puolelta siihen. Asioita on selvitetty ennenkin, mutta nyt hyvin tavoitteellisesti mietitään sitten tätä osatyökykyisten työllistymiselle ihan uutta ja rakenteellista mallia. Me tietysti tuetaan tässä vaiheessa tätä selvitystä. Selvityshenkilö tekee itsenäisesti työtään. Hänellä on ministeriössä vahva tuki työlleen ja me annetaan kaikki mahdollinen tieto ja kokemus käyttöön, mitä tulee näihin asioihin, sekä koskien näitä kotimaisia toimintoja että miten voidaan auttaa esim. Ruotsin ja muihin kansainvälisiin malleihin liittyen. Samalla tietysti täytyy muistaa, että Samhall Ab ei ole Ruotsissakaan mikään ainoa toimija. Samhall työllistää yli 20 000 osatyökykyistä ja niin kuin he itse sanoo, heidän kauttaan on vuosien varrella melkein sama määrä porukkaa siirtynyt avoimelle sektorille, koska heillä ihmisten työkyky kehittyy ja siellä syntyy kehityspolkuja, jotka lopulta sitten johtaa ulospäin. Keskimäärin viiden vuoden jälkeen ne (siirtyvät) ihmiset sitten siirtyvät eteenpäin.

Meillä on kuitenkin se 40 000 ehkä, niin se on kuitenkin vain 20 % Ruotsin osittain työkykyisistä, osatyökykyisistä henkilöistä, kokonaisuudessaan elikkä siellä tarjotaan muita malleja myöskin, ja niitä on Ruotsissa, jossa on paljon panostettu aktiiviseen työvoimapolitiikkaan. Meillä on ihan sama tilanne, että välityömarkkinoilla tämä on yksi vahva lisä, jos tällainen syntyy. Mutta se syntyy vain yhteen kolkkaan sitä välityömarkkinaa, siihen välityömarkkinan ja avoimen markkinan rajapintaan, ihan niin kuin työpankkimallikin olisi. Ja se ei taas poista niitä tarpeita, mitä syntyy täällä kuntoutuksen, työhönvalmennuksen ja muussa polussa, se kokonaispolutus ja se kokonaistarpeen mukainen rinnalla kulku ynnä muu, sitä pitää kehittää.

Toisaalta on muistettava, että se on 40 vuoden aikana Ruotsissa kehitetty malli eli sitä ei yksi yhteen pysty parhaallakaan tahdolla tuomaan. Täytyy miettiä, mitä sieltä voidaan siirtää ja miten se tulee tänne. Toki me pyritään myös itse katsomaan jo tässä vaiheessa meidän toimijoiden kesken, että mitä siitä voidaan oppia. Pitää miettiä ja ikään kuin pureskella niitä asioita, että sitten kun selvitys sitten tulee, niin ollaan vähän valmiimpia.

Kati Savela-Vilmari:

Kiitos Jukka. Tässä podcast-jaksossa on siis käsitelty lyhyesti välityömarkkinatoimintaan liittyvää välityömarkkinamallin selvitystä, joka on parhaillaan työn alla ja Jukka on kertonut Ruotsin Samhall-yhtiön kokemuksista ja siitä, minkä takia se on nyt pohjana tälle Suomeen tehtävälle välityömarkkinoilla työllistämisen mallille. Tämä oli tällainen pintaraapaisu tähän aiheeseen ja aiheesta kiinnostuneita kiinnostaisi kuulla tarkemminkin siitä ja voimme luvata, että jatkoa on tulossa.

Jukka kerrotko vähän, mitä seuraavat podcast-jaksot käsittelevät, mihin pureudutaan tarkemmin. Jatketaanko Samhallin kanssa vielä, ja mitä ajattelit avata niistä vähän myöhemmin?

Jukka Lindberg:

Samhalliin liittyen itseasiassa se heidän ns. Samhall-metod eli heidän metodinsa eli miten sisääntulevan henkilön työkyvyn ja taas niissä tehtävissä vaadittavan työkyvyn ja osaamisen määttäminen tehdään, on oma teemansa. Ja ehkä siihen liittyen myöskin se polku, työvoimaviranomaisen puolella ja asiantuntijoiden kanssa käydyt keskustelut, miten siihen tilanteeseen päädytään, että Samhallia mietitään vaihtoehtona. Tämä on yksi hyvä kokonaisuus.

Toinen äärimmäisen kiinnostava ja tärkeä ja suomalaisittain hyvin erilainen kuin mistä meillä on kokemusta, on Samhallin rahoitusmalli, koska siellä tulee rahoituksesta 2/3 valtion budjetista ja silloin tällainen lisäkustannuskompensaatiomallin avaaminen on myöskin ihan oma teemansa.

Ehkä sitten kolmantena asiana voisi palata tähän työpankkikokeiluun ja verrata sitä Samhalliin ja miettiä näitä mielenkiintoisia muita asioita, mitä on menossa. Me ollaan rakentamassa työhön integroivan yhteiskunnallisen yrityksen mallia Suomeen hankkeessa, ja toisaalta esimerkiksi Lapissa on ollut tämä Lapin alueen työllisyysosuuskuntamallin kehittäminen, jossa myöskin on vähän katseltu Samhallin suuntaan. Näitä ehkä voisi avata vähän rinnakkain ja vertaillen yhdessä podcastissa.

Kati Savela-Vilmari:

Kiitos. Jatkamme siis tätä podcast-sarjaa. Kiitän Jukka Lindbergiä ja kuulemisiin.

Jukka Lindberg:

Kiitos paljon.

Musiikkia.